

Tilburg University

Review of the book *Regeling of vrijheid*

Bosman, H.W.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1985

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Bosman, H. W. J. (1985). Review of the book *Regeling of vrijheid: Nederlands economisch denken tussen de wereldoorlogen*, M.H.J. Dullaart, 1984. *Maandschrift Economie*, 49(1), 78-80.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Boekbesprekingen

Regeling of vrijheid, Nederlands economisch denken tussen de wereldoorlogen, door M.H.J. Dullaart, dissertatie Erasmus Universiteit Rotterdam, Offsetdrukkerij Kanters B.V., Alblasserdam, 1984, 325 bladzijden.

Er is bij mijn weten nog weinig over de beoefening van de economische wetenschap in Nederland in de 20e eeuw geschreven. Voor de 19e eeuw ligt dat anders: de laatste jaren verschenen de proefschriften over W.C. Mees (van de hand van dr. Van de Laar) en Pierson (door dr. Van Maarseveen), terwijl mevr. Hasenberg-Butter een overzicht over de periode 1800-1870 publiceerde. Voor de 20e eeuw echter zijn er wel overzichten (ik kom daar nog op terug), maar een wat omvangrijker werk, geschreven op enige afstand in de tijd, was er nog niet. Alleen al om deze reden was het proefschrift van dr. Dullaart dat hij enige maanden geleden aan de Erasmus Universiteit verdedigde, uitermate welkom. En als men het boek dan gelezen heeft, blijkt dat hij de leemte die er was op een boeiende wijze heeft opgevuld.

De opzet van Dullaart's boek is dat hij zijn hoofdstukken in hoofdzaak opbouwt rondom een centrale figuur. Dat zijn voor de jaren '20: C.A. Verrijn Stuart, als aanhanger van de Oostenrijkse School; Veraart die als geharnaste verdediger van de idee der economische bedrijfsorganisatie wordt gekenschetst; Wibaut, de voorstander van socialisatie van de belangrijkste produktiemiddelen en F. de Vries, die toen nog de betekenis van de vrije en open markt beklemtoonde.

Voor de jaren dertig zijn de centrale figuren in Dullaart's opzet: wederom F. de Vries, nu in samenhang met Lieftinck, die beiden in woord en geschrift de noodzaak van regeling of ordening van het economisch leven willen aantonen; Cobbenhagen die de 'gerechte prijs' en de ethische en sociale aspecten van de economie naar voren brengt en tenslotte Tinbergen en Goudriaan, die als socialisten weinig meer op hebben met socialisatie, maar voorstander zijn van centralisatie van bepaalde economische beslissingen. Zo verschillend als deze economen van de jaren dertig in denktant en visie waren, zo interessant is het te constateren, dat zij op de een of andere wijze toch uitkwamen bij ordening. De hoofdstukken VII, VIII en IX hebben dan ook als titel: 'Van open markt naar ordening', 'Van bedrijfsorganisatie naar ordening' en 'Van socialisatie naar ordening'.

Dr. Dullaart probeert in zijn indeling naar hoofdstukken ook nog de verdeling naar liberalen, katholieken en socialisten weer te geven. Voor katholieken (Veraart, Cobbenhagen) en socialisten (Wibaut, Tinbergen, Goudriaan, de laatste 'zonder dogma's')

is dat niet moeilijk. C.A. Verrijn Stuart was inderdaad een liberaal, maar F. de Vries en Lieftinck waren beiden lid van de Christelijk Historische Unie. F. de Vries behoorde in de jaren '20 tot de liberaal-georiënteerden, doch hij en Lieftinck legden in de jaren dertig meer de nadruk op overheidsingrijpen en bleven zo verwant aan de regeringspolitiek die – onder de druk der feiten – tot een veel grotere bemoeiing met het sociale en economische leven kwam dan tevoren het geval was geweest.

Die politieke aspecten komen uitvoerig, maar overzichtelijk aan de orde in hoofdstuk VI. Hoofdstuk V behandelt onder de titel 'Prijsstabiliteit – werkgelegenheid' de wijzigingen in de feitelijke economische omstandigheden en de daarmee gepaard gaande gedachten, ook op monetair terrein, van economen als C.A. en G.M. Verrijn Stuart, Schumpeter, Keynes, Koopmans, Valk, Timoshenko, Mises en anderen.

Resteren dan nog het eerste hoofdstuk, dat de economiebeoefening en het economisch bestel van Nederland in het begin van deze eeuw beschrijft en het laatste, tiende hoofdstuk, dat een slotbeschouwing geeft over de lessen, die uit de jaren dertig kunnen worden getrokken: de twijfel omtrent de natuurlijke orde, die in de marktwerking tot uiting kwam, ging overheersen en leidde tot een voorkeur voor ordening, zonder dat daaraan een volkomen consistente theorie ten grondslag lag. Dullaart zou die voortdurende wisselwerking nog verder hebben kunnen schetsen (maar dat viel buiten zijn bestek): na WO II nog een sterke voorkeur voor geleide economie, toen een terugkeer naar marktwerking, dan een sociale wetgeving en overheidsbemoeiing, die tot een zekere frustratie van het marktgebeuren leidde en thans een nieuw accent op de marktsector.

De auteur van dit boek heeft zich grondig verdiept in het werk van de economen, waaraan een hoofdstuk is gewijd, en trouwens ook van anderen, die om de hoofdfiguren heen zijn gegroepeerd. Dit leidt tot onvermoede aspecten. Zo zal niemand Veraart als een belangrijk theoretisch econoom beschouwen. Zijn verdienste ligt er veel meer in, dat hij de grondlegger van de gedachte der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie is geweest. Maar Dullaart geeft daar toch een theoretische grondslag aan door zorgvuldige bestudering met name van Veraart's proefschrift *Arbeidsloos*.

Van Cobbenhagen zegt Dullaart: 'De mantel der filosofen waarin hij zich pleegt te hullen doet niet onmiddellijk de econoom kennen, die erin schuilt' (blz. 222). Maar ook deze econoom, wiens werk inderdaad niet gemakkelijk te doorgronden is, wordt op een duidelijke wijze ten tonele gevoerd.

Van de acht hoofdfiguren doceerden er vier aan de toenmalige Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam. Het is verleidelijk voor iemand, die juist na de jaren dertig aldaar ging studeren, om zijn herinneringen te leggen naast wat Dullaart thans te berde brengt. Dat het eminente figuren waren, was ook de jongerejaars spoedig duidelijk. Die jongerejaars kon echter pas geleidelijk inzicht krijgen in de omslag in het denken, dat omtrent 1930 plaatsvond. De hoogleraar F. de Vries blijft in herinnering als de leermeester, die een uitnemend inzicht gaf in de denkwijze van de theoretische economie en in de verschillende scholen. Zijn betekenis voor de genoemde omslag, culminerend in zijn rectorale rede van 1935: 'Regeling of vrijheid' is mij althans pas later duidelijk geworden. Dr. Dullaart is teleurgesteld, dat De Vries wel overheidsinterventie is gaan verdedigen, maar dat hij geen theorie als grondslag daarvan heeft ontwikkeld. 'Tot en met zijn laatste grote rede, de nieuwjaarsrede voor de SER in 1958, slaagde

hij er niet in een algemene theorie over grondslag en inhoud van overheidsinterventie te geven. Slechts per geval wenst hij aan te geven, of regeling dan wel vrijheid nuttig geacht moet worden' (blz. 196-197). Het verwijt komt er m.i. enigszins op neer, dat De Vries de gehele latere discussie over economische modellen en instrumenten en doeleinden van economische politiek niet zelf heeft voorzien resp. heeft geëntameerd en als ik het zo stel, dan is daarmee wel duidelijk dat ik het verwijt niet zo sterk vind, vooral niet omdat die latere discussie de zaak wel veel verder heeft gebracht, maar toch nog steeds niet tot algemeen aanvaarde uitkomsten heeft geleid. Het terugdringen van de marktsector door omvangrijke overheidsuitgaven en door een overtrokken sociale zekerheid met alle gevolgen daarvan voor de particuliere investeringen is iets, dat zelfs 10 jaar geleden nog niet duidelijk werd ingezien.

Heb ik veel lof voor de bronnenstudie van de auteur, op één punt meen ik een leemte te moeten signaleren. Ook al ontbrak namelijk een groot werk over de geschiedenis van de economie in Nederland vóór 1940, toch waren er wel overzichten. Summier behandelde H.H. Behrens Nederlandse economen van deze tijd in hoofdstuk XII van zijn goedgeschreven boek *De ontwikkeling in het economisch denken* (1969) en gaf F.L. Polak een overzicht in het hoofdstuk Economie van de bundel *Geestelijk Nederland 1920-1940* (1948). Maar de bijdrage van F.J.H.M. van der Ven, eveneens van 1948, aan het verzamelwerk *De Nederlandse volkshuishouding tussen twee wereldoorlogen* (deel I, 1952) geeft duidelijk parallellen met het boek van Dullaart. De titel van Van der Ven's bijdrage 'Economische en sociale opvattingen in Nederland' duidt daar al op.

Dullaart heeft zijn analyses en gevolgtrekkingen echter niet met de conclusies van deze overzichten vergeleken.

Al met al — dat zal wel duidelijk zijn — juich ik het tot stand komen van dit boek uitermate toe. Het onderscheidt hoofd- en bijzaken, het is instructief en goed geschreven, kortom het is een boeiend boek geworden.

Prof.dr. H.W.J. Bosman